

TYUTORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA PEDAGOGIK ASOSLARI

THEORETICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF ORGANIZING TUTORING ACTIVITIES

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТЬЮТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

FAN TARMOG'I
13.00.00 – Pedagogika

QABUL QILINDI
31.07.2026

CHOP ETILDI
02.08.2026

Muhammadzoxid Abduqodirov

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Yoshlar bilan ishlash, ma'naviyat va ma'rifat
bo'limi tyutori

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida tyutorlik faoliyatining mazmun-mohiyati, uning nazariy asoslari hamda pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Tyutorning talaba shaxsini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ta'lim jarayoniga moslashuvini ta'minlash, akademik va ijtimoiy rivojlanishiga ko'maklashishdagi o'rni ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Shuningdek, tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etishning tamoyillari, metodlari va zamonaviy yondashuvlari bayon etilgan. Maqolada kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va mentorlik texnologiyalarining tyutorlik faoliyatidagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: tyutor, tyutorlik faoliyati, oliy ta'lim, pedagogik qo'llab-quvvatlash, talaba, kompetensiya, mentorlik, akademik maslahat, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, pedagogik texnologiyalar.

ABSTRACT

This article examines the essence of tutoring activities in higher education, their theoretical foundations, and pedagogical significance. It analyzes the role of tutors in supporting students' comprehensive development, facilitating their adaptation to the educational environment, and promoting their academic, personal, and professional growth from a scientific and pedagogical perspective. The paper also discusses the principles, methods, and contemporary approaches to the effective organization of tutoring activities. Furthermore, it substantiates the importance of the competency-based approach, student-centered education, and mentoring technologies in improving the effectiveness of tutoring within higher education institutions.

Keywords: tutoring, tutor, tutoring activities, higher education, pedagogical support, student-centered education, competency-based approach, academic advising, mentoring, professional development.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются сущность тьюторской деятельности в системе высшего образования, её теоретические основы и педагогическое значение. С научно-педагогической точки зрения проанализирована роль тьютора в комплексной поддержке студентов, содействии их адаптации к образовательной среде, а также в обеспечении академического, личностного и профессионального развития. Освещены основные принципы, методы и современные подходы к эффективной организации тьюторской деятельности. Кроме того, обоснована значимость компетентностного подхода, личностно-ориентированного обучения и технологий наставничества в повышении эффективности тьюторской деятельности в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: тьютор, тьюторская деятельность, высшее образование, педагогическая поддержка, студент, компетентностный подход, личностно-ориентированное обучение, академическое консультирование, наставничество, профессиональное развитие.

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida oliy ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, ta’lim sifatini oshirish hamda talabalarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Mazkur islohotlar doirasida oliy ta’lim muassasalarida tyutorlik instituti joriy etildi. Tyutorlik faoliyati talabaning nafaqat akademik muvaffaqiyatini ta’minlash, balki uning kasbiy, ma’naviy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi.

Bugungi globallashuv sharoitida talabalar bilan individual ishlash, ularning ehtiyojlarini aniqlash hamda ta’lim jarayonida yuzaga keladigan muammolarni o‘z vaqtida bartaraf etish oliy ta’lim sifatining muhim omillaridan biri sanaladi. Shu sababli tyutorlik faoliyatining nazariy va pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Tyutorlik faoliyati zamonaviy oliy ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, talabaning shaxsiy, akademik va kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik faoliyat hisoblanadi. Jahon oliy ta’lim amaliyotida tyutorlik tizimi talabalarga individual yondashuvni ta’minlash, ularning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda ta’lim jarayonida yuzaga keladigan turli muammolarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etishga xizmat qiluvchi samarali mexanizm sifatida e’tirof etiladi. O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida ham kredit-modul

tizimining joriy etilishi bilan tyutorlik faoliyatining mazmuni va vazifalari tubdan yangilanib, uning talaba shaxsini har tomonlama qo'llab-quvvatlashdagi o'rni yanada ortdi.

Tyutorlik faoliyatining nazariy asoslari, avvalo, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasiga tayanadi. Mazkur konsepsiyaga ko'ra, har bir talaba o'zining qobiliyati, qiziqishi, ehtiyoji va rivojlanish sur'ati bilan boshqalardan farq qiladi. Shu sababli ta'lim jarayonini tashkil etishda umumiy yondashuv bilan bir qatorda individual yondashuv ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tyutor aynan shu vazifani bajaruvchi pedagog sifatida talabaning individual rivojlanish trayektoriyasini belgilash, uning o'quv faoliyatini rejalashtirish hamda mavjud muammolarni aniqlash va bartaraf etishga ko'maklashadi. Bunday yondashuv talabaning o'z salohiyatini to'liq namoyon etishi, ta'limga bo'lgan motivatsiyasining ortishi hamda kasbiy kompetensiyalarining izchil rivojlanishini ta'minlaydi.

Tyutorlik faoliyatining ilmiy-metodik asoslari kompetensiyaviy yondashuv bilan ham uzviy bog'liqdir. Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim oluvchining nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash, mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni tahlil qilish va samarali muloqot olib borish kabi kompetensiyalarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Tyutor talabaning ushbu kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va motivatsiya yaratuvchi subyekt sifatida faoliyat olib boradi. Ayniqsa, birinchi bosqich talabalarining oliy ta'lim muhitiga moslashishi, kredit-modul tizimi talabalarini anglab yetishi va mustaqil ta'limni to'g'ri tashkil etishida tyutorning roli beqiyosdir.

Pedagogik nuqtayi nazardan tyutorlik faoliyati hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga asoslanadi. Tyutor va talaba o'rtasidagi munosabat buyruqbozlik yoki nazoratga emas, balki o'zaro ishonch, hurmat va hamkorlikka asoslanishi zarur. Bunday pedagogik muhitda talaba o'z fikrini erkin ifoda etadi, duch kelayotgan muammolarini ochiq muhokama qiladi hamda ularni hal etish yo'llarini tyutor bilan birgalikda izlaydi. Natijada talabaning refleksiv fikrlashi, o'zini o'zi baholash va o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalari shakllanadi.

Tyutorlik faoliyatining muhim pedagogik vazifalaridan biri talabaning akademik muvaffaqiyatini ta'minlashdir. Bu jarayonda tyutor talabaning davomatini, fanlarni o'zlashtirish darajasini, mustaqil ta'lim topshiriqlarining bajarilishini hamda oraliq va yakuniy nazorat natijalarini muntazam monitoring qilib boradi. Monitoring natijalari asosida akademik qarzdorlik xavfi mavjud bo'lgan talabalar aniqlanadi va ular bilan individual ish rejasi ishlab chiqiladi. Mazkur yondashuv ta'lim sifatini oshirish, talabalar orasida o'qishni tashlab ketish holatlarini kamaytirish hamda akademik intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tyutorning faoliyati faqat akademik maslahatlar bilan chegaralanmaydi. U talabalarining ijtimoiy moslashuvi, psixologik holati, ma'naviy kamoloti hamda

kasbiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Talabani oilaviy, moddiy yoki psixologik muammolari ko'pincha uning o'qishdagi natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tyutor bunday vaziyatlarni erta aniqlash, zarur hollarda psixolog, fakultet rahbariyati yoki boshqa mutaxassislar bilan hamkorlik qilish orqali muammoning chuqurlashib ketishining oldini oladi. Shu jihatdan tyutorlik faoliyati ta'lim jarayonining ijtimoiy-pedagogik komponenti sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy oliy ta'lim sharoitida tyutorlik faoliyatini tashkil etishda raqamli texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Elektron jurnal tizimlari, Learning Management System (LMS) platformalari, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams va boshqa raqamli vositalar tyutorning talabalar bilan doimiy aloqada bo'lishi, ularning o'quv faoliyatini monitoring qilishi hamda individual maslahatlar berish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi. Raqamli texnologiyalar yordamida talabalar bilan onlayn uchrashuvlar tashkil etish, elektron portfolio yuritish, o'quv natijalarini tahlil qilish va tezkor axborot almashish mumkin bo'ladi. Bu esa tyutorlik faoliyatining samaradorligini oshirish bilan bir qatorda boshqaruv jarayonlarini ham optimallashtiradi.

Tyutorlik faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan tyutorning kasbiy kompetensiyalariga bog'liq. Zamonaviy tyutor pedagogik bilimlar bilan bir qatorda psixologiya, kommunikatsiya, axborot texnologiyalari, konfliktologiya va menejment sohalaridan ham yetarli bilim hamda ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur. U talabalar bilan samarali muloqot o'rnatish olishi, ularning ehtiyojlarini aniqlay olishi, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal qilishi hamda individual rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishga qodir bo'lishi lozim. Shuningdek, tyutor o'z faoliyatini muntazam refleksiya qilib borishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishi va kasbiy mahoratini doimiy ravishda oshirib borishi muhim hisoblanadi.

Tyutorlik faoliyatini samarali tashkil etishda tizimlilik, izchillik, uzluksizlik, individuallashtirish, ochiqlik va hamkorlik tamoyillariga amal qilish alohida ahamiyatga ega. Tizimlilik tamoyili tyutorlik ishlarini rejalashtirish va muntazam monitoring asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Individuallashtirish tamoyili har bir talabani qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojlarini hisobga olishni taqozo etadi. Hamkorlik tamoyili esa tyutor, talaba, professor-o'qituvchilar, ota-onalar hamda oliy ta'lim muassasasi ma'muriyati o'rtasidagi samarali o'zaro aloqalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur tamoyillarning uyg'unligi tyutorlik faoliyatining pedagogik samaradorligini ta'minlaydi.

Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, tyutorlik tizimi rivojlangan oliy ta'lim muassasalarida talabalar akademik muvaffaqiyatining yuqoriligi, o'qishni tashlab ketish ko'rsatkichlarining pastligi va bitiruvchilarning mehnat bozoriga moslashuv darajasining yuqoriligi kuzatiladi. Shu bois O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ham

tyutorlik faoliyatining ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish, tyutorlarni maxsus tayyorlash dasturlarini kengaytirish, ularning faoliyatini baholash mezonlarini ishlab chiqish hamda raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Mazkur yo‘nalishdagi izchil islohotlar oliy ta‘lim sifatini oshirish, talabalar bilan individual ishlash samaradorligini kuchaytirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Tyutorlik faoliyati zamonaviy oliy ta‘lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, talabalarni akademik, kasbiy va shaxsiy rivojlantirishga xizmat qiladi. Uning samaradorligi ilmiy asoslangan pedagogik yondashuvlar, individual ta‘lim tamoyillari hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanishga bog‘liq. Tyutorning professional kompetensiyalari va pedagogik mahoratini muntazam rivojlantirish oliy ta‘lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Kelgusida tyutorlik faoliyatining raqamli texnologiyalar bilan integratsiyasi hamda kompetensiyaviy modelini takomillashtirish ushbu institutning rivojlanish istiqbollarini belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining oliy ta‘lim muassasalarida tyutorlik faoliyatini tashkil etishga oid me‘yoriy hujjatlari.
4. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
5. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. Rogers C. Freedom to Learn. New York: Merrill Publishing, 1983.
7. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Knowles M. S. The Adult Learner. New York: Routledge, 1984.
9. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. 4th ed. Berkshire: Open University Press, 2011.
10. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO, 2021.